

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті визначено, що етапам професійного становлення відповідають “фази” розвитку особистості майбутнього вчителя. Проаналізовано основні підходи до професійного становлення майбутнього вчителя як складної системної характеристики, що визначає процес і результат становлення особистості як суб’єкта професійної діяльності.

Ключові слова: адаптація, індивідуалізація, інтеграція, організованість, соціально-професійна мобільність, комунікативність, креативність.

Сьогодні перед вищим навчальним закладом стоїть завдання підготовки фахівців, які повинні мати науковий кругозір і вміти орієнтуватися в теоретичних та прикладних питаннях спеціальної педагогіки, бути творчою особистістю, відповідальною, здатною до самореалізації й адаптації в нових умовах.

Діти з порушеннями мовлення в Україні мають право отримати спеціальну медико-психолого-педагогічну допомогу в закладах системи охорони здоров’я та у системі дошкільної освіти. Формування мовленнєвої діяльності в спеціальних дошкільних закладах логопедичних груп має свою специфіку й потребує високого рівня професійної компетенції логопедів, вихователів логопедичних груп.

Підготовку логопедів та вихователів логопедичних груп вивчали такі дослідники минулого століття, як В. Орфінська, О. Правдіна, Ф. Рау, М. Шкловський, а також сучасні: Л. Волкова, В. Селіверстов, Т. Филичева, Н. Чевелева, Г. Чиркіна, С. Шаховська.

А. Троцько визначає процес професійної педагогічної підготовки як систему, що характеризується взаємозв’язком і взаємодією структурних та функціональних компонентів, сукупність яких визначає особливість, своєрідність, що забезпечує формування особистості студента відповідно до поставленої мети – вийти на якісно новий рівень готовності до професійної діяльності [4].

Вчені наголошують, що процес професійного ставлення майбутнього логопеда до формування його систематизованої сукупності знань, умінь і навичок, тісно поєднаний з розвитком професійної компетентності.

З боку особистісного підходу професійне становлення в своїх дослідженнях розглядає Е. Галицьких. На її думку, етапам професійного становлення відповідають “фази” розвитку особистості майбутнього вчителя, що входить у нове середовище педагогічного ВНЗ:

- *адаптація* – освоєння цінностей і норм педагогічної культури, оволодіння засобами й формами діяльності;
- *індивідуалізація* – індивідуальність особистості майбутнього вчителя, самовизначення в професії, знаходження особистісного значення майбутньої професійної діяльності;

– *інтеграція* – професійна самореалізація в контексті педагогічної реальності.

Ми вважаємо, що цей підхід дає змогу визначити зміни майбутнього вчителя на різних етапах професійного становлення.

Важливою є концепція Б. Рябушкіна, який виокремлює три взаємопов'язані етапи професійного становлення майбутнього вчителя:

1) привласнення особистістю цінностей професійної діяльності; становлення образу педагогічного світу;

2) перетворення особистості на основі цінностей, формування образу “Я – педагог”;

3) проектування, формування образу майбутньої індивідуальної педагогічної діяльності; оформлення професійної позиції особистості.

О. Акулова, С. Пісарєва, Н. Радіонова, А. Тряпідина висувують ідею про те, що послідовне вивчення студентами педагогічних курсів відповідає етапам професійного становлення майбутнього вчителя. Вони виділяють три етапи освоєння професійно-освітньої програми, що відповідає етапам професійного становлення майбутнього вчителя:

1) *орієнтаційний*, метою якого є формування в студентів системи знань про саморозвиток особистості і її професійно-педагогічної спрямованості, а також особистісних освітньо-професійних орієнтацій студентів;

2) *теоретико-методологічний*, мета якого – спираючись на потреби, інтереси, студентів у галузі педагогіки, сприяти розвитку їх педагогічної культури, що дають змогу зробити багатоманітний життєвий вибір;

3) *діяльнісний*, мета якого полягає в освоєнні студентами нових способів дій, оволодінні вміннями організації й аналізу педагогічної дійсності та самоорганізації в ній.

Отже, на основі аналізу основних підходів до професійного становлення майбутнього вчителя можна зробити висновок, що професійне становлення – складна системна характеристика, яка визначає процес і результат становлення особистості як суб'єкта професійної діяльності.

Цей процес передбачає просування майбутнього вчителя в процесі загальнопрофесійної підготовки.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає нам підстави вважати, професійна компетентність майбутніх логопедів потребує розвитку.

У наукових дослідженнях Е. Клімов розкриває професійне становлення особистості розкриває у двох аспектах:

- процесуальному – як послідовність стадій;
- структурно-діяльнісному – як цільову трансформацію засобів і способів педагогічної діяльності.

У підготовці майбутніх педагогів, а також учителів-логопедів важливе місце відведено персональним та соціальним ключовим кваліфікаціям на рівні екстрафункціональних і поліфункціональних груп кваліфікації.

На підставі дослідження визначено склад ключових компетентностей, як необхідних у процесі підготовки майбутніх учителів-логопедів:

- *організованість* – здатність управляти власною діяльністю з максимально ефективним результатом, на основі самоконтролю, вміння цілепокладання, бути раціональним і планомірним;
- *підприємливість* – здатність до прояву професійного ентузіазму, ініціативи й самостійності, діловитості;
- *соціально-професійна мобільність* – готовність і здатність до швидкої зміни професій (перекваліфікації), адаптація до нових соціально-економічних умов на основі таких якостей, як пластичність, адаптивність;
- *комунікативність і здатність до кооперації*, які виявляються в умінні спілкуватися та співпрацювати в трудовому колективі, правильно висловлювати власну думку в усному й письмовому вигляді, передавати інформацію на вербальному та невербальному рівні, уміння входити в контакт з людьми; уміння працювати спільно з іншими людьми;
- *креативність* – здатність створювати оригінальні ідеї, бути творцем;
- *естетична чутливість* – вміння бачити й відчувати прекрасне в реальній дійсності, створювати речі, що мають художню цінність;
- *вправність рук* – розвинутий сенсомоторний апарат (окомір, координація, тактильна чутливість пальців) [2].

Професійна освіта в сучасних умовах передбачає створення умов для індивідуалізації професійно-педагогічної підготовки вчителя. Система вищої професійної педагогічної освіти передбачає перехід від традиційної “знанневої” до особистісно орієнтованої моделі педагогічної підготовки, заснованої на максимальній індивідуалізації, яка розглядається на основі свободи, самореалізації, вибору студентом змісту основної професійної підготовки, додаткових освітніх послуг, темпу освоєння спеціальності тощо (Н. Боритко, В. Зайцев, Н. Сергєєв, В. Серіков та ін.).

Відмінною особливістю підготовки вчителя-логопеда в педагогічному навчальному закладі є те, що його професійна діяльність у майбутньому буде орієнтована на особистість дитини, її вивчення й розвиток. А це означає, що особливу увагу в процесі навчання та оволодіння професією необхідно приділити формуванню педагогічної спрямованості й мотивації. Навчальний процес у педагогічному вищому навчальному закладі має бути побудований так, щоб майбутній учитель сприймав себе особистістю, яка вміє адекватно оцінити свої можливості та достоїнства, що має можливість виявити себе та вчитися бачити особистість у кожному з оточення.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що в сучасних умовах вищої освіти існує необхідність у підготовці вчителя, який є зразком для дітей, толерантним до кожного учня. Отже, проблема професійної підготовки вчителя повинна сформувати кваліфікованого фахівця, здатного до творчої професійної діяльності та взаємодії з учнями і їхніми батьками, спрямованого на саморозвиток, який має індивідуальний творчий стиль діяльності. Таким чином, підготовка майбутнього вчителя передбачає професійне зростання вчителя, що неможливо здійснити без

творчого підходу до процесу навчання. Тому система професійної педагогічної освіти повинна передбачати творчу діяльність учителя.

Професійно-педагогічна підготовка вчителя є складним, багатоаспектним процесом. Виходячи із цього, визначено основні блоки структури змісту підготовки вчителя, спираючись на діяльність педагога. До структури професійної підготовки майбутнього вчителя належать мотиваційно-цільовий, змістово-операційний і результативно-оцінний компоненти.

Розглянемо кожний компонент структури професійної підготовки вчителя.

Важливою складовою підготовки майбутнього учителя є *мотиваційно-цільовий компонент*. Метою професійної підготовки майбутнього вчителя є підготовка фахівця, який має педагогічні знання, має педагогічні знання технікою; уміє адекватно реагувати на будь-яку педагогічну ситуацію, прагне до творчості [6] на основі сформованих ціннісних мотивів.

Змістово-операційний компонент підготовки майбутнього вчителя передбачає сукупність професійних знань, умінь і навичок, що визначені в Державному освітньому стандарті вищої професійної освіти. Саме цей компонент сприяє здійсненню в освітньому процесі вищого навчального закладу багатофункціональної діяльності студента в процесі професійної підготовки.

Результативно-оцінний компонент дає змогу оцінити й за необхідності скоригувати результати підготовки.

Відбір форм, методів і засобів організації навчального процесу у вищому навчальному закладі визначається специфікою навчального закладу, рівнем підготовки студентів, що забезпечує досягнення їхньої найбільшої активності.

У процесі професійно-педагогічної підготовки в діяльності педагогічного коледжу виникає необхідність реалізації спеціальних функцій. В умовах професійної підготовки майбутніх учителів у коледжі є значущою функція адаптації студента до навчання у ВНЗ.

При професійній підготовці вчителів-логопедів необхідно включати:

а) професійну компетентність, якісні вміння, знання, педагогічна, соціальна інтуїція;

б) соціальну орієнтованість, уміння спілкуватись, враховувати соціально-психологічні особливості індивідів і конкретні ситуації, неконфліктність.

У зв'язку із цим умови формування професійної компетентності вчителя-логопеда мають свою специфіку. Специфічність предмета праці, її завдання, засоби, умови та результати, відповідно визначають професійно важливі психологічні якості, необхідні для роботи вчителя-логопеда. У цій професії неоднаково легко й швидко можуть проходити процеси від адаптації до майстерності та творчості, виявлятися індивідуалізація праці, по-різному може формуватися співвідношення саморозвитку й самозбереження. Специфіка професіоналізму в різних професіях найповніше може бути розкрита за допомогою професіограми, еталона моделі фахівця. Професіограма містить вказівки на нормативну характеристику діяльності праців-

ника (предмет, засоби, результат праці тощо) і професійно важливі психологічні якості, якими повинен володіти фахівець для здійснення цього виду праці, що може, у свою чергу, бути основою для виявлення специфіки праці в професій, для аналізу педагогічних професій. Не для всіх професій розроблені професіограми, хоча в літературі йдеться про необхідність створення банку професіограм для вирішення багатьох додаткових питань (професійне навчання, професійний відбір, професійна атестація) [6, с. 101].

У цих умовах основними завданнями навчально-педагогічної, виробничої практики підвищення рівня є:

- поглиблення та закріплення теоретичних знань студентів;
- формування й закріплення основних професійно-педагогічних умінь, навичок, досвіду відповідно до вимог стандартів вищої педагогічної освіти та кваліфікаційної характеристики фахівця;
- розвиток у майбутніх учителів-логопедів педагогічної свідомості і професійно значущих якостей особистості;
- розвиток професійної культури майбутніх фахівців;
- відпрацювання основ володіння педагогічними технологіями й педагогічною технікою;
- навчання методів вивчення та аналізу педагогічного досвіду й застосування його в педагогічній діяльності;
- формування творчого мислення, індивідуального стилю професійної діяльності, дослідницького підходу;
- профорієнтація й професійне виховання, розвиток і закріплення інтересу до педагогічної діяльності та роботи з дітьми;
- відпрацювання вмінь реалізовувати диференційований і індивідуальний підходи до дітей;
- оволодіння студентами методикою вивчення дітей і дитячого колективу;
- розвиток потреби в педагогічній самоосвіті та постійному самовдосконаленні;
- планування корекційно-розвивальної роботи з дітьми з вадами мовлення;
- створення оптимальних умов для реалізації потенціальних можливостей для дітей з вадами мовлення;
- встановлення педагогічних відносин з дітьми, колегами, батьками;
- професійна діагностика придатності до обраної професії;
- вивчення сучасного стану навчально-виховної роботи в різних типах шкіл, дошкільних установах та установах додаткової освіти, передового й нетрадиційного досвіду.

Висновки. Отже, підготовка майбутнього логопеда повинна включати ефективність роботи з корекції й профілактики порушень мовлення дітей. Педагог повинен бути компетентнісним і володіти такими якостями: гуманістична переконаність, громадянська моральна зрілість; пізнавальна та педагогічна спрямованість; захопленість професією, любов до дітей;

вимогливість до себе й оточення, справедливість, витримка й самокритичність; педагогічна творча уява та спостережливість; щирість, скромність, відповідальність, твердість і послідовність.

Список використаної літератури

1. Абдулина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О. А. Абдулина. – Москва : Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Васильева М. П. Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога : дис. д-ра пед. наук : 13.00.04 / М. П. Васильева. – Харків : ХДПУ ім. Г.С. Сковороди, 2003. – 432 с.
3. Зеер Э. Ф. Психология профессионального развития : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / Э. Ф. Зеер. – Москва : Академия, 2006. – 240 с.
4. Пехота Е. Н. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителя : монография / Е. Н. Пехота ; под ред. И. А. Зязюна. – Київ : Вища школа, 1997. – 281 с.
5. Пріма Р. М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика : монографія / Р. М. Пріма. – Донецьк : ІМА-прес, 2009. – 368 с.
6. Троцко Г. Ф. Історія педагогіки / Г. Ф. Троцко. – Харків, 2008. – 545 с.
7. Хмель Н. Д. Теоретические основы профессиональной подготовки учителя : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Н. Д. Хмель. – Киев, 1986. – 46 с.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2014.

Самойлова І. В. Основные направления профессиональной подготовки будущих учителей-логопедов в высшем учебном заведении

В статье определено, что этапам профессионального становления отвечают “фазы” развития личности будущего учителя. Проанализированы основные подходы к профессиональному становлению будущего учителя как сложной системой характеристики, определяющей процесс и результат становления личности как субъекта профессиональной деятельности.

Ключевые слова: адаптация, индивидуализация, интеграция, организованность, социально-профессиональная мобильность, коммуникабельность, креативность.

Samoilova I. Main Areas of Training Teachers Speech Therapist in Higher Education Institutions

The paper defines and describes the level of formation evaluation stages of professional development correspond to the “phase” of the future development of the individual teacher. Analyzes the main approaches to the professional development of future teachers as a complex system characteristic defining the process and the result of the formation of the individual as a subject of professional activity. The vocational teacher training scientists view as a system characterized by the relationship and interaction of structural and functional components, which together determine the feature identity, ensures the formation of the personality of the student in accordance with the goal - to reach a new level of readiness of students for professional careers. formation of professional competence of the teacher, a speech therapist has its own specifics. The specificity of the subject of work, conditions and results of labor, respectively, differ professionally important psychological qualities that are necessary for speech therapists. In this profession is not the same is easily and quickly go through the process of adapting to the skill and creativity to manifest individualization of labor, different ratio can be formed self-development and self-preservation. the main objectives of educational and pedagogical, manufacturing practices are improving: the deepening and consolidation of theoretical knowledge of students; formation and consolidation of the major professional and pedagogical skills, experience, in accordance with the standards of the higher pedagogical education and qualification characteristics of a specialist; development of future teachers, speech therapists pedagogical consciousness and professionally significant qualities of the person; working out the basics of ownership teaching technologies.

Key words: adaptation, individualization, integration, organization, social and professional mobility, sociability, creativity.